

КОЛЬОРОНАЗВИ ЯК ВІДТВОРЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ ДМИТРА ДОНЦОВА

У статті проаналізовано кольороназви, що є вагомим засобом характеристики національного компонента мови, елементом зображення мовної картини світу та неповторним маркером-увиразнювачем стилю автора. Показано, що слова з семою кольору відтворюють україноцентричні погляди Дмитра Донцова та ілюструють протиставлення національної та ліберальної ідеологій.

Ключові слова: кольоролексема, індивідуально-авторська картина світу, основне значення, додатковий смисл.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність дослідження полягає в тому, що на сьогодні не вивчено кольоросвіту ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова, не подано функційно-стилістичного аналізу основних кольорів його творів, не відтворено кольористики в системі координат часу.

Предмет дослідження – семантичне та образне наповнення кольоролексики Д. Донцова, оскільки вживання того чи того кольору не лише відтворює ідеологію автора, спосіб його мислення, а й налаштовує читача на певне світосприйняття.

Праця «Дух нашої давнини» – це платформа побудови могутньої української держави, це ідеологія творення сильної української нації, це утвердження засад українського націоналізму. Автор пише: «Звертаюся не до безсоромних і розбійників, а до шляхетних; не до сліпих і дурних, а до мудрих і зрячих; не до слабих і трусів, а до мужніх. До тих, які покликані створити нову касту «луччих людей» – єдиний маяк у божевільнім хаосі нинішнього дня» (ДД, с. 6). Аби вплинути на касту сильних людей та сформувати власну державу, текст насичено низкою лінгвістичних засобів (фонографічних, морфемно-словотвірних, лексико-фразеологічних, граматичних), які стилістично підсилено елементами емоційного рівня, себто уживанням метафори, метонімії, антитези тощо. Маркерами-увиразнювачами лексичного рівня є кольороназви.

Аналіз досліджень проблеми. Назви кольорів як складова образної лексики неодноразово були об'єктом розгляду вчених. В Україні започаткував вивчення цього пласта лексики геніальний харківський мовознавець О. О. Потебня, який вважав, що образність – це головна властивість слова, що наштовхує читача на «рух» думки, «а рух більше привертає увагу й більше викликає дослідження, ніж спокій» [9, с. 124]. Різні аспекти кольороназв вивчали відомі мовознавці. Приміром, історію сприймання основних барв веселки (як систему образів) від первісних часів до наших днів подав Г. П. Півторак [8]. Основні (або слова першого

порядку) та другорядні (або слова другого порядку) назви кольорів, зміну цих пластів лексики в історії української мови та семантичну структуру кольороназв дослідив А. П. Критенко [7]. Назви кольорів у «галузі семантичної типології мов, у виявленні національно-специфічних рис мовних моделей світу» охарактеризувала Г. М. Яворська [12]. Основи кольоронайменування, етнокультурну інформацію про колір, зміни категорії кольору в історії української мови описав А. Є. Іншаков [4]. Кольористику як мовно-індивідуальну картину світу автора проаналізували Н. М. Сологуб [10], А. П. Критенко [6], І. М. Бабій [1] та інші вчені.

Мета і завдання статті. Мета статті – аналіз кольороназв у творі Дмитра Донцова «Дух нашої давнини». Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: виявити основний та додатковий смисл у лексемах на позначення кольору, описати відсутність семи 'колір' у словах із чітко визначеною колірною ознакою, простежити тропеїстичне вживання цієї лексики у творі, визначити її функцію та синтагматику в аналізованому тексті, подати загальний кольоропорядок твору, з'ясувати стилістичні особливості назв колірної лексики та схарактеризувати її індивідуально-авторське уживання й роль у творенні мовної картини світу Дмитра Донцова, бо кожна особистість «створює свій образ, вносить у нього нові деталі й барви, одухотворює й оживлює істотне для неї» [10, с. 5].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів досліджень. Саме націєтворчий світогляд Д. Донцова, його категоричність у судженнях (вважав за необхідне духове відокремлення України від азійської Росії, обстоював виховання українців як сильних морально та мілітарно, критикував демократію) спричиняють уживання «слів першого порядку», наприклад, *чорний, червоний, білий, сірий*, що «становлять основу або ядро всієї категорії» [7, с. 97]; (словами другого порядку є: *пурпуровий, золотий, срібний, блакитний*, які «семантично об'єднуються навколо перших» [7, с. 97]). Слова першого порядку емоційно місткі та наймовірніше точні. Наприклад, в українській ментальності кольороназви *чорне* та *червоне* – символи нескореної боротьби (чорно-червоні бандерівські стяги), червоний колір – ознака пролитої крові за утвердження самостійної держави, а чорна барва типово відтворює біду, горе.

У творі «Дух нашої давнини» кольоролексемі *чорний* ужито в таких висловах: *Чорна Рада, чорносотні, чорний народ, чорна земля, чорна сарана* та *Чорне море*. Образ автора, його непохитна позиція зумовлюють присутність *чорного* як чіткості, рішучості, боротьби у світосприйнятті читача.

Знаком «української етнокультури» [3, с. 493] є фразеологізм *Чорна Рада* (ДД, с. 56), що відтворює участь посполитих, черні у виборі гетьмана Лівобережної України 1663 року. Кольороназва *чорна* тут відповідає етимології, бо чернь, себто негідні, не здатні бути провідною верствою у формуванні та побудові держави. Відтак 1768 року посол, «*покликаючись на славні діла предків, підкреслював, що Військо Запорозьке «завше в шляхетстві, а не в чорносотних перебувало»* (ДД, с. 74). Знову аналогічна

спорідненість чорного кольору з низами, з черню, з нижчими верствами суспільства. В іншому випадку кольоролексема *чорний* теж відтворює масу, до якої належали «броварники, пастухи, гречкосії, пастухи, мугирі, наймити, гніздюки, сидні, люди подлого рожая» (ДД, с. 53), що не вміли думати про Вітчизну, Віру, Землю (державу), вольності та свободи. Дмитро Донцов подає погляд Григорія Сковороди, який засвідчує суспільне «щаблювання перед нівеляційним ХІХ віком» та протиставляє *шляхетний стан чорному народу*. Обидва мислителі переконані в тому, що провідна каста покликана правити, бо такий погляд існує від старокнязівської доби, проходить через литовський і козацький періоди. Отже, на основне значення кольору *чорний* Д. Донцов накладає додатковий смисл – 'низи, негідні правити', 'нездатні творити державу'.

У назві *чорна сарана* присутня не лише сема кольору, а й значення величезної кількості. Дмитро Донцов цитує Євгена Маланюка, який вважає, що керівна каста має відповідати за долю своєї країни, де від віків «повзуть під стіни міста орди, як ніч, як тьма», «як *чорна сарана*». Ще одне значення прикметника *чорний* – це велетенська кількість ворожих військ, що нищать рідну землю. Увиразнювачем лексеми *чорний* є стилістичний прийом ампліфікації, бо маємо: *ніч, тьма, чорна сарана*.

Кольороназва *чорна (земля)* відтворює найтемнішу барву та вжита в тексті без додаткового смислу. Земля, на думку автора, призначена для постійної праці хлібороба, вона лише *чорна*, хоча цей сталий епітет може набувати в певних текстах різноманітних смислових відтінків. Наприклад, М. Вінграновський, характеризуючи землю, робить протиставлення: «*не чорна, не сіра, а золота*», А. Малишко створює назву «*чорнотіла*», також маємо кольороназви «*безбарвна*» (Є. Маланюк), «*сіра*» (Б. Харчук), «*многобарвна*» (М. Бажан) [2, с. 145–146].

Традиційна назва *Чорне море* в українській свідомості пов'язана з лексемою *вода*, яка, ймовірно, стає чорною або на великій глибині, або від чорного кольору суден, які, окислюючись, стають чорними. Проте автор вживає кольороназву *Чорне море* з іншою метою. Характеризуючи лицарів Христа (Св. Андрія Печерського, апостола Андрія), «*які уповали на Бога*», Д. Донцов цитує М. Максимовича: «*Все це були лицарі, створені двома стихіями: наїзницькою і християнською..., а глибину духа взлеліяло в них Чорне море*» (ДД, с. 148). У цьому випадку *чорний* колір в індивідуально-авторській картині світу публіциста не відтворює назви кольору, а є ознакою сили та могутності.

Щодо стилістичного використання лексеми *чорний* варто зазначити, що Д. Донцов вживає назву цього кольору з негативним забарвленням (за винятком словосполучки *Чорне море*), що відтворює національний компонент мови.

У творі «Дух нашої давнини» кольороназву *червоний* подано лише як складову фраземи *червона нитка*. Один раз використано відтінок червоного – *пурпуровий* (це плащ володаря). Численним є кольороряд зі

словом *кров* (що у ментальності українців асоціюється з червоним кольором): ***кров червоніла, кров'ю поливати, краски (барви) крові***.

Аналізуючи причини спустошення нашої землі, автор зазначає, що в кожному історичному періоді була провідна верства з особливими «чеснотами»: шляхетністю, мудрістю, мужністю та сильною психічною вдачею. Приміром, історія показує, що до половини ХІХ ст. непорушним правилом був кастовий уклад суспільства, що засвідчує і князівська Русь, і козацька держава. Для увиразнення автор тричі подає фразеологізм ***червона нитка*** зі семою 'щось провідне', 'основне'. Наприклад: «***Червоною ниткою переходить ідея різних верств, каст суспільности (кожна з окремою функцією), і в козацькій державі***» (ДД, с. 51).

Синонімний варіант до *червоний* – уживане в творі слово *пурпуровий*. Дмитро Донцов на основі літописів, козацьких хронік, гетьманських і полковницьких універсалів пояснює, що керівна еліта на перше місце ставила потребу влади, бо «*ліпше від багатьох тямилу вони, що пурпуровий плащ володаря* (за словами Є. Маланюка – О. М.), «*мов прапор єднає коло себе всіх відважних*» (ДД, с. 132). Основне значення слова *пурпуровий* підсилено в Дмитра Донцова семою 'володарський', 'керівний'.

А. П. Критенко зазначає, що «головними носіями червоного кольору в українській, як і багатьох інших мовах світу, є *кров* і *вогонь*. Причиною була також свідомість того, що *кров* і *вогонь* виконують надзвичайно важливі функції: *кров* – для життя організму, *вогонь* – як джерело енергії» [7, с. 108–109]. У Дмитра Донцова лексема *кров* має високу частотність уживання. Наприклад, у фразеологізмові *кров червоніла* (само по собі – це тавтологія) увиразнено сему 'кровопролиття', 'людські жертви під час боротьби з ворогом'.

Метафора ***кров'ю поливати*** (ДД, с. 115) відтворює боротьбу українців за волю. Автор критикує Івана Франка та протиставляє йому героїчний епос і твори Шевченка: «*В той час як селянська муза Франка марить про нову «перокову», щоб «перекувати меч на плуг, на серп, на вили», в той час як його хліборобська муза не любить «краски крову й блиску сталі», – в той час якраз тими барвами крову і сталі горять і епос Ігоря, і Думи козацькі, і поеми Шевченка, поеми не плуга, а меча*» (ДД, с. 116). До основного значення слова *кров* у творі додано додатковий смисл 'боротьба'. Семантико-стилістичною особливістю лексеми *кров* є уживання цього слова з емоційно-піднесеним забарвленням.

У мовній палітрі Дмитра Донцова найрізноманітніших значень набуває іменник *золото*, яким позначено певні конкретні предмети, та похідний прикметник *золотий*. Учені «з певним застереженням» зараховують до назв кольору слова *сонце, небо, річка*, а також назви характерних кольорових предметів на взірць *золото, срібло, бронза, мідь* та інші, що «при потребі і самі виражають колір» [7, с. 98–99]. Отже, центральна сема слова *золото* – це коштовний метал, а «периферією своєї семантики» [7, с. 99] воно належить до назв кольорів. Колір *золотий*

зазвичай «позначається в предметі і може переноситися з предмета на предмет, у чому проявляється його загальне значення» [5, с. 22]. В аналізованому тексті у всіх випадках на основну семантику слова *золото* (чи *золотий*) накладено додаткові смисли.

Л. В. Супрун переконує, що «золотий є символом-синонімом до слів «багатий», «щасливий», «рідний», «дорогий», «коштовний», «сонячний» [11, с. 42]. У творі «Дух нашої давнини» кольоролексема *золотий* (*золото*) творить такий кольороряд: *торкатися золота, скрізь золото, не тіло пишно-золоте, каста зі золота, вложив золото, земля не золото, золото засіяних степів, ригати золотом*.

Уживаючи слово *золото*, Дмитро Донцов цитує Т. Шевченка: «*Степ і море; скрізь битий шлях, скрізь золото, слава*» – *є це земля, де шукають не колосків, а золота і слави нові конкістадори*» (ДД, с. 115). У розумінні Шевченка, *золото* – це символ найдорожчого, найдосконалішого. Засуджуючи «обачних гречкосіїв», автор актуалізує сему *золотий*, тобто 'найкращий' («*їх земля не тіло пишно золоте*»), яку підсилює метафорою «*заціловане щедро понтійським сонцем*» (ДД, с. 116). Кольороносна ознака поданої лексеми в цьому випадку відсутня, а слово *золото* зі значенням 'чогось найдорожчого', 'найдосконалішого', 'найкращого' «широко вживається в колядках, у величальних піснях» [3, с. 253]. У тексті «Дух нашої давнини» кольороносні ознаки лексем *золото* і *срібло* відтворюють додаткові смисли 'блиск', 'краса' (що посилює метонімія): «*Торкатися золота або срібла, пити з золотих чи срібних чарок, прив'язатися до золота й срібла*» (ДД, с. 78).

Для відтворення національної картини світу автор неодноразово використовує антитези з кольоролексемою *золото* (наприклад: *золото та нешляхетний метал, золото та залізо, золото та руда, золото та мідь, золоте сідло та рабське сідло, степ зі золотою пшеницею та степ, де люди скачуть, як сірі вовки*), таким чином протиставляє різні додаткові смисли цього інколи умовно кольороносного слова.

На переконання Дмитра Донцова, державу може створити тільки провідна каста зі *золота*, від неї йде сяйво правди, вона має «*мужність, кріпость і безстрашність*» (ДД, с. 99). Цій касті протиставлено касту з *нешляхетного металу* (при цьому використано мезонім *срібло*). Уживаючи слова *золото* та *срібло* як метафори, творець національної доктрини пише: «*Перша каста... – з золота, друга – має душу з срібла, остання каста – з нешляхетного металу*» (ДД, с. 19). В іншому випадку є антитеза – *залізо* та *золото*, бо вислів «*не скорити ні залізом, ні золотом*» (ДД, с. 99) – це не лише бути твердим до себе і до ворожих спільнот, а й не піддаватися на позлітки, на спокуси, які можуть притягати своїм сяйвом. Для позначення *золотого* кольору публіцист актуалізує сему 'найкращий'. У кольороносній характеристиці лексеми *срібний* мислитель у всіх випадках використовує сему 'міцний'.

Дмитро Донцов з'ясовує рівність людей і цитує Платона: «Всі рівні, але Бог, що вас створив, вложив **золото**, творячи тих, які надаються правити іншими, домішав **срібло**, формуючи вояків, і **рудю**, коли творив ремісників і хлопів» (ДД, с. 50). У протиставленні золота та руди автор відтворює блиск та тьмяність (проміжним до яких є мезонім *срібло*). Ідеолог націоналізму вважає, що *світло золота*, його блиск – це «мудрість, шляхетність і завзяття» (ДД, с. 50), «і тому, коли до тої [шляхетної – О. М.] касти приходять масово представники іншої, створені з нешляхетного матеріалу, все йде шкереберть у тій суспільності» (ДД, с. 50). Відтак у цьому випадку (для слова *золото*) акцентовано на додатковому смислі 'мудрий', що відтворює індивідуально-авторську картину світу Д. Донцова. Ще одна антитеза – *сідло рабське* і *сідло золоте*, коли автор дає визначення раю: «У демократичних смердів поняття раю – це відпочинок, відпруження. У касти панівної – це гарцювання, воювання, панування, пересідання з сідла рабського в сідло **золоте**» (ДД, с. 135). Кольороназва *золотий* «здавна виступає ознакою багатства і контрастом до злиднів, бідності» [3, с. 253], що засвідчує вживання цього слова як стрижневого в українській етнокультурі.

Зіставляючи *землю* і *небо*, Дмитро Донцов підсилює антитезу кольористикою. На асоціаціях *земля не золото, а мідь* сформоване переносне вживання кольороназв: *золото* (як благородний жовтий метал зі семою 'щось цінне' та *мідь* (як в'язкий і червонуватий метал зі семою 'те, що придатне для важкої праці'). В іншому контексті, вважаючи, що *небо не блакить, але залізо*, автор зіставляє *блакить* зі семою 'світле', 'ніжне' та *залізо* зі семою 'боротьба', 'завзятість'. Отже, в очах касти, відповідальної за долю своєї країни, «*земля не золото, а мідь, і небо не блакить, але залізо*» (ДД, с. 115). Слово *блакить* вжито без додаткових смислів.

У творі показано *землю* крізь призму різних поглядів. Для хлібороба *земля* асоціюється з красою, мирною працею, що має «*лиш для сучасників житом і пшеницею гомоніти*». Колір *жита* й *пшениці* тут актуалізовано семами 'ситий', 'безтурботний'. Для «*володарської касти*» *земля* має бути об'єктом перемоги та слави, бо «*не милує зору останнього козацького барда золото і срібло* (це синоніми до слів *жито* і *пшениця* – О. М.) *засіяних степів*» (ДД, с. 116). Він із сумом дивиться на те, що там, де «*тирса шуміла, де паслися коні козацькі, де кров ляха, татарина морем червоніла*», що *тепер там* «*лише трава зеленіє*» (ДД, с. 116). Д. Донцов цитує Шевченка, шкодує за часами, коли на «*степях* «*лихо танцювало*», коли *під копитами коней козацьких дудніла земля* (кольористика йде в парі зі звуками), коли *замість косарських пісень ревіли гармати*» (ДД, с. 116). Метафора *кров морем червоніла* слугує образом постійної боротьби за волю, а поєднання лексем *трава зеленіє* підсилює сприймання зорової індивідуально-авторської картини світу Дмитра Донцова.

Позицію автора, для якого понад усе є творення незалежної України, передає антитеза *степ борців* та *степ, де ніколи кров'ю не вмивались...*

Продовженням та підсиленням цього протиставлення є *степ, де «ригали золотом і сріблом»*, та *степ зі славою, политий кров'ю*. Водночас *степ борців* та *степ, де «ригали золотом і сріблом»* створюють синонімію, бо це трагічний, повний небезпек для воїна, уславлений боротьбою степ, а «не ідилічний степ серпа й коси». Антитезою до цього героїчного степу є степ, який змальовує Панас Мирний, себто: з **білими** хатками, з легеньким вітерцем, з **річками**, що гадючками **синіють**), з мирною працею землероба, без ризику для життя, без небезпек, з усією ідилічною країною хліборобського раю, що його «пестить і гріє **сонечко**» (ДД, с. 114). Низка кольороназв підсилює зображення степу. **Білі** хатки – це символ спокою, тиші, затишку, тому це – «білий умовний» [7, с. 106]. *Річка, сонечко* – це слова, «які мають, так би мовити, «кольороносні» властивості», вони «збагачують і освіжають засоби кольористики» [6, с. 73], створюють неповторний кольоровий образ української символіки – *жовтий і блакитний (голубий)* та відтворюють картини райського життя. Метафора *кров'ю* не вмивались підсилює додаткову сему 'відсутність боротьби'. Окрасою та водночас оманною для автора є «хліборобська примара укритої **барвінком** з соловейком у гаї землі» (ДД, с. 115), де слово *барвінок* символізує українську природу та передає без додаткових смислів кольороносна ознаку зеленого кольору.

Антитеза **чорна** земля та *степи, що «ригали золотом і сріблом* (та сама метафора – О. М.), *а славу кров'ю своєю поливала і своїми кістками огороджувала»* (ДД, с. 115) – це ще одне увиразнення позиції Дмитра Донцова. Для панівної верстви **чорна** земля – це *грим, блискавка, дощ, блиск зброї, бо «гроза велика і січа сильна і страшна»* (ДД, с. 115). У вислові «ригали **золотом і сріблом**» автор пояснює, що Січ не користалася з мирної праці, не насолоджувалася багатством, а оберігала свободу – те найважливіше, що потрібне для вільної людини. Вислів *кров'ю поливати* забарвлює враження від сказаного. Вжито цю метафору з додатковою семою 'захищати волю'.

Отже, значення слова *золотий* підсилено в тексті Дмитра Донцова додатковими смислами 'блиск', 'щось найдорожче', 'щось найкраще', 'щось найдосконаліше', 'мудрість', 'багатство', 'насолода'.

Кольороряд зі стрижневим словом *синь, блакить* автор уживає в такому оточенні: *сліпі на синь, блакить Дону, вгорі блакить, сині очі*.

У розділі «Ідеї провідної верстви у відношення до землі» антитези – це зіставлення *блакитного* як символу неба, погідності, спокою та кольору *пожежі*, себто вогняного, що символізує Божу силу, має очищувальне й захисне значення та є основою життя [3, с. 105]. Для кольору *блакитний* автор додає ще й некольорову властивість, бо цей колір зіставляє з нордійцями, «панською расою», що мають у собі «*потяг і пристрасть різьбити світ і давати йому свої закони, свою правду*» (ДД, с. 109).

В індивідуально-авторській антитезі *синь* – *чорнозем* гостро засуджено «*сліпих на синь, на чорнозем обачних*» *гречкосіїв, що у холодочку перекусивши смачно, вилежуються з сопілкою в руці*» (ДД, с. 116).

Кольороназву *синь*, що символічно означає 'щось високе', 'недосяжне', 'прекрасне', зіставлено зі словом *чорнозем*, що є втіленням тяжкої хліборобської праці.

Для «позначення кольорів «синьої» частини фізичного спектра прототипом є небо» [12, с. 44], тому назви *синь*, *блакить* поряд з номінативним значенням подано з додатковими семами 'щось щасливе' (*блакить* Дону), 'недосяжне' (*вгорі блакить блаженна*). Автор зіставляє Ігореве військо та його нащадків, яким привиджується *блакить*: «Як Ігоревим воякам *блакить* Дону, як їх нащадкам – «вгорі *блакить* блаженна і широка» привиджується, привиджуються їм високі цілі» (ДД, с. 116).

Мислитель неодноразово ілюструє картину степу за допомогою антитези, наприклад, протиставляє *степ хлібороба з золотом пшениці* та *степ, де люди скачуть, як сірі вовки*. Степ «Слова о полку Ігоревім» – це розмірний степ «хлібороба з жайворонками і **ясним сонечком**, з **безхмарним небом** і морем **золотої пшениці**, розманіжений, приспаний і сонний» (ДД, с. 114). Автор відтворює щасливе селянське життя за допомогою кольороназв *сонечко* (тобто жовтий колір), *небо* (блакитний колір), *золота пшениця*, які підсилює додатковими ознаками: *ясне*, *безхмарне*. Антитезою до зображуваного є *степ, де люди скачуть як сірі вовки*. Словосполука *сірі вовки* наголошує на слові *сірий* зі семою 'швидкий, але нічим не примітний', що відтворює некольороносну ознаку.

Уживаючи лексеми *сонечко*, *трава зеленіє*, *білі хатки*, *річки*, що *гадючками синіють*, *укритий барвінком*, *блаженна блакить*, теоретик націоналізму засуджує раювання людей в той час, коли потрібно боротися за власне утвердження на українській землі.

Серед назв кольорів української мови окреме місце посідають такі назви, як *темний*, *ясний*, *світлий*. Характеризуючи раси, які є в Україні, Дмитро Донцов у протиставленні *темний* – *ясний* показує присутність гранично полярних поглядів. Автор зображає расу середземноморську, медитеранську – «*довгоголові, темні*», «люблять кольори, барви і форму» (ДД, с. 108) (також раса динарська – «*темні*»), якій протиставляє нордійську расу – «*ясне волосся, сині очі*» (ДД, с. 108). Кольороназву *ясний* (яку вжито без додаткових смислів) підсилено лексемою *сині (очі)*, тобто 'погідні', 'добрі'.

Висновки та перспективи дослідження. Кольоролексика – один із потужних засобів характеристики національного компонента мови, неповторний маркер-увиразнювач стилю автора. Слова зі семою кольору в творі «Дух нашої давнини» відтворюють україноцентричні погляди Дмитра Донцова. Твір ілюструє протиставлення двох ідеологій: національної та ліберальної.

У творі «Дух нашої давнини» кольоролексеми найчастіше вжито з додатковими смисловими навантаженнями. Часто слова з чітко визначеною колірною ознакою можуть втрачати кольороносне значення. Загальний кольороряд твору творять лексеми *чорний*, *червоний*, *золотий*,

пурпуровий та ін. Позитивні для української ментальності образні картини (*сонечко, блакить, трава зеленіє, білі хатки, річки, що гадючками синіють, укритий барвінком*) Дмитро Донцов уживає з негативною семантикою, засуджуючи бездіяльність українців у боротьбі за волю.

Щодо стилістичних особливостей, то у творі важливе місце посідає антитеза (*не скорити ні золотом ні залізом; сідло рабське і сідло золоте*), автор використовує епітети (*чорна земля, чорна сарана*), уживає метафору (*кров'ю поливати, житом і пшеницею гомоніти*) й метонімію (*торкатися золота, вложив золото*) та для підсилення кольороносною характеристики зображуваного вдається до тавтології (*кров червоніла, трава зеленіла*).

Аналіз матеріалу показав, що кольороназви Дмитра Донцова – це загальнономвні та загальнопоетичні назви, здебільшого відсутні індивідуально-авторські кольори, що зумовлено, очевидно, стилем твору.

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні синонімії, антонімії та омонімії в межах категорії кольору, в показі тенденції уживання кольороназв у різних творах автора, виявленні морфологічних особливостей цієї лексики та її словотвірні-граматичних трансформацій.

Список використаних джерел та їх скорочень

ДД – Донцов Д. Дух нашої давнини [Текст] / Дмитро Донцов. – Львів-Київ : Накладом Юрія Криворучка, 2011. – 160 с.

Список використаної літератури

1. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового): автореф. дис. ... канд. філол. наук 10.02.01 / І. М. Бабій. – К., 1997. – 21 с.
2. Бирик С. П. Словник епітетів української мови / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт / за ред. Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра. 2006. – 703 с.
4. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики / А. Є. Іншаков // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету [зб. наук. пр.]. – Кривий Ріг : Вид-во КДПУ, 2013. – № 9. – С. 188–195.
5. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові) / О. Крижанська // Урок української. – 2001. – № 2. – С. 22–24.
6. Критенко А. П. Колір і барви в поезії Тараса Шевченка / А. П. Критенко // Мовознавство. – 1967. – № 4. – С. 63–74.
7. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові / А. П. Критенко // Славістичний збірник / [відп. ред. І. К. Білодід]. – К. : Вид-во АН Української РСР, 1963. – С. 97–111.
8. Півторак Г. П. Сім барв веселки / Г. П. Півторак // Мовознавство. – 1969. – № 4. – С. 77–81.
9. Потєбня О. Естетика і поетика слова: збірник. Пер з рос. / Упоряд., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної / Олександр Потєбня. – К. : Мистецтво, 1985 – 302 с.
10. Сологуб Н. М. Мовний світ Олеса Гончара / Н. М. Сологуб. – К. : Наук. думка, 1991. – 140 с.

11. Супрун Л. Національна специфіка категоризації мовної системи / Л. Супрун // Дивослово. – 2008. – № 4. – С. 40–43.

12. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) / Г. М. Яворська // Мовознавство. – 1999. – № 2–3. – С. 42–50.

Микитюк Оксана. Цветообозначения как воспроизведение идеологии Дмитрия Донцова. Лексика, обозначающая цвет, является одним из мощных средств характеристики национального компонента языка, элементом изображения языковой картины мира и неповторимым маркером-воспроизводителем стиля автора. Слова с семой цвета передают украиноцентрические, резкие, мотивированные взгляды Дмитрия Донцова. Произведение иллюстрирует противопоставление двух идеологий: национальной и либеральной. Национальный фон текста воспроизведен цветолексемами *черный (черная земля, черная саранча), красный (красная нить) и золотой (золотое седло, касаться золота)*, поскольку речь идет о героическом прошлом украинского народа, о силе и величии гетманства и казачества. Либеральные ценности (по тексту публициста) – это спокойствие, мирный труд и созерцание красоты, поэтому присутствует *голубой, зеленый, белый (река, солнце, трава, барвинок)*.

Колоративы в произведении «Дух нашей древности» чаще всего употреблены с дополнительными смысловыми нагрузками. В произведении важное место занимает антитеза, автор использует эпитеты, применяет метафору и метонимию, также для усиления цветоносной характеристики изображаемого прибегает к тавтологии.

Ключевые слова: цветообозначения, колоративы, индивидуально-авторская картина мира, основное значение, дополнительный смысл.

Mykytiuk Oksana. Colour Term lexemes as Reproduction of Dmytro Dontsov's Ideology. The article examines and discusses colouristic vocabulary as one of the most powerful means of reproducing national component of the language, as the representative element of the verbal picture of the world and unique marker-reproducer of the author's individual style. The words with the colour seme reproduce Ukrainian-centric, strongly motivated views of Dmytro Dontsov. The paper illustrates the contrast between two ideologies: national and liberal. National background of the text is reproduced by such lexemes of colour terms as *black (black earth, black locust), red (red gimp) and gold (golden saddle, to touch the gold)*, since it concerns the heroic past of the Ukrainian nation, the might and greatness of the Hetmanship and the period of Cossacks. Liberal values (according to the text of the publicist) are tranquility, peace and calmness, peaceful work and contemplation of beauty, and accordingly such lexemes as *blue, green, white (river, sun, grass, periwinkle)* are used to reproduce those values.

Colour lexemes in the book «The Spirit of Our Past» are mostly used with additional semantic loading. The author lays emphasis on the Dontsov's preferences to using such stylistic devices as antithesis, epithets, metaphors and metonymies, and states that using tautology Dontsov intensifies the colour characteristics of the text and the world around.

Key words: lexeme of colour, individual author's ideology, basic values, additional semantic loading.

Стаття надійшла до редколегії 14.03.2016